

ΕΘΝΙΚΟΣ ΟΔΗΓΟΣ ΜΕΤΑΛΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΤΙΜΗ ΔΡ. 250

ΓΕΩΡΓΙΟΥ Ι. ΦΙΛΑΡΕΤΟΥ ΚΑΙ ΔΗΜ. ΒΑΣΙΛΕΙΑΔΟΥ

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΓΡΑΦΕΙΑ ΟΔΟΣ ΣΟΦΟΚΛΕΟΥΣ 7

(ΣΤΟΑ ΠΑΠΠΟΥ)

ΓΕΝΙΚΟΣ ΑΝΤΙΠΡΟΣΩΠΟΣ: Θ. ΚΑΛΟΓΕΡΙΚΟΣ

τῆς μονῆς πατέρα Διονύσιον, τὸν Παλαστέφανον ἱερομόναχον καὶ τοὺς λοιποὺς 15 μονάζοντας πατέρας.

Κατὰ τὴν ἐκ τῆς μονῆς ἀναχώρησίν μας ὁ ἡγούμενος πater Διονύσιος προπέμπων ἡμᾶς μᾶς ἐδώρυσεν ἓνα ταβόν.

ΠΑΛΑΤΙΤΣΙΑ - ΚΟΥΤΛΕΣ ΜΠΑΡΜΠΕΣ - ΒΑΛΛΑ

Μετὰ πορείαν μᾶς καὶ ἡμισείας ὥρας διὰ μέσου δασωδῶν λόφων φθάνομεν εἰς τὸ μετόχιον τῆς ἐν Ἀγίῳ Ὁρει μονῆς τοῦ Γρηγορίου, τὴν Βούλιτσταν, ἣτις ἀριθμεῖ περὶ τὰς δέκα οἰκογενείας ἀσχολουμένας εἰς τὴν γεωργίαν.

Ἐκεῖθεν ἀναχωροῦντες καὶ διαρχόμενοι ἐκ Νεοκάστρου μετὰ πορείαν δύο ὥρων φθάνομεν εἰς τὰ χωρία Παλατίτσια Κούτλες καὶ Μπαρμπες, ἀπέχοντα ἀλλήλων περὶ τὸ τέταρτον τῆς ὥρας.

Τὰ χωρία ταῦτα κεῖνται ἐπὶ τῆς θέσεως ἐνθα ἔκειτο ἄλλοτε ἡ ἀρχαία πόλις Βάλλα.

Ἀνάγλυφον μετ' ἐπιγραφῆς εὑρεθὲν ἐν Κούτλαις παρὰ τοῦ κ. Γ. Γ. Φιλαρέτου

Β Α Λ Λ Α

Περὶ τῆς πόλεως ταύτης τρεῖς μόνον ἀρχαῖοι συγγραφεῖς ἀναφέρουν κατ' ὄνομα καὶ οὐδὲν περὶ αὐτῆς λέγουσι πλέον. Ἐκ τούτων, ὁ μὲν Στέφανος Βυζάντιος τὴν ὀνομάζει Βάλλα, ὁ Πλίνιος τὸ ὄνομα αὐτῆς ἀποσιωπᾷ καὶ ἀντὶ τούτου ἀναφέρει τὸ τῶν κατοίκων Vallaei, ὁ δὲ Πτολεμαῖος καλεῖ αὐτὴν Οὐάλλας.

Ἐκ τῶν ὀνομάτων τούτων ὀρθότερον φαίνεται τὸ τῆς Βάλλας, διότι ὁ Στέφανος Βυζάντιος, ὃν καὶ μεταγενέστερος τοῦ Πλινίου, ἠρῶσθη τὸ ὄνομα ἀπὸ πηγὰς ἐγγχωρίου, ἀπὸ τὰ Μακεδονικὰ τοῦ Θεαγένους, πολὺ ἀξιοπιστώτερα τῶν ξένων Ρωμαϊκῶν, ἐνῷ ὁ Πτολεμαῖος φαίνεται μεταφράσας τὸ Ρωμαϊκὸν Vallaei εἰς Οὐάλλας.

Ἐκ τῆς παροδικῆς ταύτης μνείας τῆς πόλεως ὑπὸ τριῶν μόνον συγγραφέων, εὐλόγως ἢ δυνατό τις νὰ ὑποθέσῃ ὅτι ἡ Βάλλα ἦτο μικρά τις πόλις τῆς Μακεδονίας καὶ ἀσήμαντος. Ἐκ τῶν γενομένων ὅμως σπουδαιοτάτων ἐρευνῶν, ἀνασκαφῶν καὶ ἀνακαλύψεων ἐν τῇ θέσει τῆς πόλεως ὑπὸ τῶν κ. κ. Heuzey καὶ Daumesnil τοιαύτη ὑπόθεσις ἐξελέγχεται ἐντελῶς ἐσφαλμένη καὶ ὄχι μόνον τοιαύτη ἀποδεικνύεται ἐκ τῶν πραγμάτων, ἀλλὰ καὶ ἐκπληξιν προξενεῖ ἡ μεγάλη πληθὺς τῶν σπουδαιοτάτων ἀρχαιολογικῶν εὑρημάτων καὶ Μακεδονικῶν ἀριστουργημάτων.

Ἐν ταύτῃ δὲ τῇ ἀντιθέσει μεταξὺ τῆς ἐλλείψεως ἀρχαίων πληροφοριῶν καὶ τῆς ἀνακαλύψεως καὶ εὐρέσεως τοσούτων ἀρχαιολογικῶν πραγμάτων ἐν τῇ θέσει τῆς πόλεως, εὐλόγως δυνατό τις νὰ λάβῃ ὑπ' ὄψιν τὴν κρίσιν τοῦ Θεοφιδίδου περὶ τῆς δυνάμεως τῶν Μυκηναίων καὶ τῆς Σπάρτης, περὶ τῆς πρώτης τῶν ὁποίων γράφει ὁ Στράβων «ὥστε νῦν μὴδ' ἴχνος εὐρίσκεσθαι τῆς Μυκηναίων πόλεως», καὶ τὴν κατὰ κρίσιν τῶν κρινόντων τὴν δύναμιν καὶ ἀξιολογότητα μιᾶς πόλεως ἐκ τῆς ἐξωτερικῆς ὄψεως αὐτῆς.

Κατὰ ταῦτα δὲ καὶ ἡ Βάλλα, πρὸ τῆς ἀνακαλύψεως τῶν ἐρεπιῶν, κρινομένη ἐκ τῆς ἀπλῆς μνείας τῆς γεωγραφίας καὶ ἱστορίας, παρίσταται μηδαμινὴ καὶ ἀναξία παντὸς λόγου. Πόσον ὅμως ἡδικήθη, ὅχι μόνον ἡ Βάλλα, ἀλλὰ καὶ ὁλόκληρος ἡ Μακεδονία, ἀπ' ἐνὸς μὲν ἐκ τῆς ἀγνοίας τῶν ἀρχαίων, ἀπ' ἑτέρου δὲ ἐκ τῆς ἀπωλείας τῶν πολλῶν περὶ Μακεδονίας συγγραμμάτων Μακεδόνων συγγραφέων καὶ ἄλλων Ἑλλήνων, ἐξ ὧν δέκα μὲν ἔγραψαν εἰδικῶς Μακεδονικά, 14 δὲ ἄλλας ἱστορίας τῆς Μακεδονίας καὶ γενικὰς καὶ μερικὰς.

Ἐὰν ὅμως ἡ Μακεδονία εἶχεν ἔστω καὶ ἓν μόνον ἄνδρα, ὥς εἶχεν ἡ κυρίως Ἑλλὰς τὸν Πausanias, ἵνα περιγράψῃ τὰ ἀρχαιολογικὰ μνημεῖα αὐτῆς, ἤθελε παρασταθῇ ἐνώπιον τοῦ πεπολιτισμένου ἀρχαιολογικοῦ κόσμου ἄνα

τιμωρῆτως πλουσία πνευματικῶς καὶ μεγαλοπρεπῆς ἀρχαιολογικῶς.

Ἐν ἐλλείψει ὅμως καὶ τῶν ἀρχαίων πηγῶν καὶ Μακεδόνος Πανσανίου, ἡδύνατο ἐν μέρει ν' ἀναπληρώσῃ τὸ μέγα κενὸν καὶ φοβερὸν χάσμα ἡ ἐπιχείρησις ἀνασκαφῶν πανταχοῦ ὅπου ὑπῆρχον πόλεις, μικραὶ καὶ μεγάλαι, ὑπὸ ἐταιρειῶν, συλλόγων, ἀκαδημιῶν, αἵτινες διὰ τῶν ἀνασκαφῶν εἰς ἄλλα πολλὰ καὶ διάφορα μέρη, προήγαγον εἰς φῶς τοσοῦτους πολυτιμοτάτους θησαυροὺς εἰς τοὺς καθ' ἡμᾶς χρόνους.

Τὸ χωρίον Παλατίτσια, κείμενον πρὸς βορρᾶν, παρὰ τὸν Ἀλιάκμονα, μεταξὺ τῶν χειμάρρων Νιβολίτσιο καὶ τοῦ ὁμωνύμου Παλατίτσια, ἔχει τέσσαρας ἐκκλησίας, τὴν τῆς Παναγίας, Ἀγίου Ἀθανασίου, Ἀγίου Δημητρίου καὶ τὴν τῆς Ἀγίας Παρασκευῆς.

Καὶ α') ἡ ἐκκλησία τῆς Παναγίας. Οἱ τοῖχοι αὐτῆς, τῶν οἰκοδομημάτων καὶ πάντων τῶν περιτοιχοῦντων αὐτήν, ἔχουσι ν οἰκοδομηθῇ διὰ λίθων διαφόρου μεγέθους, ἐξεργασμένων, πάντων προερχομένων ἐξ ἀρχαίων οἰκοδομημάτων. Ἐντὸς δὲ τῆς Ἐκκλησίας εὐρίσκονται τὰ ἑξῆς:

1) Τέσσαρα περιγράμματα Δωρικῶν κίονων μὲ εἴκοσι ραβδώσεις· ἡ δὲ θέσις τούτων δὲν παρέχει εὐκολίαν πρὸς ἀκριβῆ καταμέτρησιν τῆς διαμέτρου αὐτῶν.

2) Ἐν ἄλλο περίσωμα Δωρικοῦ κίονος μικροτέρου μεγέθους.

3) Ἐν ἄλλο ἀπόθραυσμα ἡ κύβος κίονος, συνδέον δύο περίσωματα Ἰωνικῶν ἡμικίονων. Αὕτη ἡ διάταξις εἶνε ὀλίγον γνωστὴ καὶ ἀξία προσοχῆς. Ἐκαστος ἡμικίον ἔχει ἑνέα ραβδώσεις καὶ δύο ἡμιραβδώσεις. Οἱ ἡμικίονες ἔχουσι διάμετρον 0,42 τοῦ μέτρου. Οἱ κίονες οὗτοι ἀναντιρρήτως ἦσαν προωρισμένοι πρὸς ὀχύρωσιν ἐνὸς τοίχου ἐκ τῶν δύο ὁψέων καὶ πιθανώτατα ἐνὸς μεσοτοίχου.

6') Ἐκκλησία τοῦ Ἀγίου Ἀθανασίου. Εἰς τὴν θέσιν, ἔνθα ὑψοῦτο ἄλλατε ἡ ἐκκλησία αὕτη, δὲν διασώζεται σήμερον παρὰ σωρὸς ἐρειπίων. Πρὸ τινῶν ἐτῶν ἀκόμη ἐσώζοντο ἐσφηνωμένα ἐπὶ τοῦ τοίχου μερικὰ ἀποθραύσματα κίωνων δωρικῶν, ὡς καὶ κιονόκρανα, σήμερον ὅμως τίποτε δὲν μαρτυρεῖ τὴν ἐκεῖ ὑπαρξίν καὶ τοῦ ἐλαχίστου ἀρχαιολογικοῦ λειψάνου.

γ') Ἐκκλησία τοῦ Ἀγίου Δημητρίου. Ἡ ἐκκλησία αὕτη φαίνεται πολὺ παλαιὰ καὶ αἱ τοιχογραφίαι αὐτῆς χρονολογοῦνται ἀπὸ τοῦ 1570. Ἡ ζωγραφικὴ τῶν τοιχογραφιῶν ἔχει

ἐκτελεσθῇ μετὰ καλλιτεχνικῆς λεπτότητος, ἰδιαιτούσης κατὰ τὴν ὠραίαν ἐποχὴν, καθ' ἣν ἤκμαζεν ἡ ὑδροχρωματογραφία τοῦ Βυζαντίου. Δυστυχῶς ὅμως ἡ ἐκκλησία αὕτη οὐδεμιᾶς τυγχάνει μερίμνης καὶ ἐπιβλέψεως σήμερον. Οἱ τοῖχοι βαθμηδὸν καταρρέουσιν, ἡ ἀμμοκονία τρίβεται, φύρδην μίγδην εἰς τὰς γωνίας τοῦ ἐσωτερικοῦ. Τὸ πᾶν ἐκεῖ μέσα ἀποπνέει τὴν ἐρημίαν

Ρυθμὸς Παλατίτσης Ἰωνικός.

καὶ τὴν ἐγκατάλειψιν. Αἱ τοιχογραφίαι τῶν ἁγίων φέρουσι λογισμοὺς βαρβάρων ἐπιδρομέων, τοὺς ὁποίους ἐξ ἀνθρωπισμοῦ τοῦλάχιστον οἱ ἰσχυροὶ κηδεμόνες των ὀφείλουν νὰ ἀπομακρύνουν τῆς Εὐρώπης. Ἡ λύσσα τῶν βανδάλων ἐκδηλοῦται ἐν ὅλῃ τῇ τῇ ἀγριότητι εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς τῶν ἁγίων, τοὺς ὁποίους δὲν ἐδίστασαν νὰ ἐξεργύξουν. Πρὸς συμπλήρωσιν δὲ τῶν βανδαλισμῶν τῶν Τούρκων ἔρχεται ἁρωγὸς καὶ ἡ ἀδιαφορία τῶν συγχρόνων ἀπογόνων τοῦ κλέους Ἑλλήνων, ἡτις ἐγκληματικῶς τῷ τρόπῳ ἀφίνει νὰ καταρρέσῃ ἐν ὅλῳ τὰ ἀριστουργήματα τῆς τέχνης, ἅτινα ὀρθοῦνται ἐπιβλητικῶς καὶ μᾶς ὑπενθυμίζουν ἀνὰ πᾶσαν στιγμὴν, ὅτι ὑπῆρχε ποτὲ πολιτισμὸς ἐν τῇ πατρίδι μας πολὺ ἀνώτερος τοῦ σημερινοῦ, ἂν, ἐν-

νοείται, συγκρίνωμεν κατ' ἐποχὰς τὴν ἐξέλιξιν τοῦ ἀνθρωπίνου νοός.

Ἐν αὐτῇ ὑπάρχουσιν, ἐκτὸς τῶν μεγάλων λίθων, ἐξ ὧν ὠκοδομήθησαν οἱ τοῖχοι καὶ τὰ ἐπόμενα ἐρείπια.

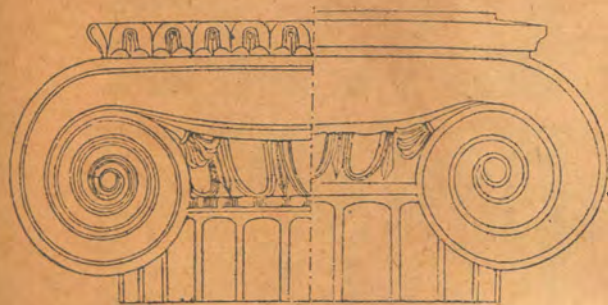
1) Μερικὰ ἀποσπάσματα Δωρικῶν κίονων, ὁμοίων μὲ τοὺς προηγουμένους, ἔχοντα διάμετρον 0,79 τοῦ μέτρου. Πολλὰ δὲ τῶν ἀποσπασμάτων τούτων φέρουσιν ἵχνη μαρμαροκονίας.

2) Ἐν μικρὸν Δωρικῶν κιονόκρανον.

4) Εἰς πούς ἀρχαίου νιπτήρος, χρησιμεύων ὡς ὑποστήριγμα περιρραντηρίου.

δ') Ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἀγίας Παρασκευῆς. Ἐν ταύτῃ, ἥτις μέχρι τινὸς ἐσώζετο, ὑπῆρχον τὰ ἐξῆς:

1) Ἐν ἀπόσπασμα Δωρικοῦ κίονος.

Ἰωνικὸς Ρυθμὸς Παλατίτης

Ἰωνικὸς ρυθμὸς Παλατίτης

2) Ἐν μικρὸν Δωρικῶν κιονόκρανον.

3) Ἐν ἀπόσπασμα, φέρον δύο μικροὺς Ἰωνικοὺς ἡμικίονας, συνδεδεμένους ὡς οἱ ἀνωτέρω κίονες.

Ταῦτα μὲν ὑπάρχουσιν ἐντὸς τῶν ἐκκλησιῶν.

Ἐν μικρᾷ δὲ ἀποστάσει (500 - 700 βημάτων) ἀπὸ τοῦ χωρίου, κατωτέρω, ἀνευρέθησαν ἐπὶ τῶν ὁχθῶν τοῦ χειμάρρου ἀρχαῖοι τάφοι, ὧν ἄλλοι μὲν ἐν σχήματι σαρκοφάγων κατεσκευασμένοι, ἄλλοι δὲ ἐν σχήματι μεγάλων πλίνθων, κοίλοι, στηριζόμενοι οἱ μὲν ἐπὶ τῶν δέ, οὕτως ὥστε νὰ σχηματίζουσιν ἓνα μικρὸν θόλον. Οὗτοι ἐχρησίμευον πρὸς κοινὴν ταφὴν τῶν ἀπόρων ἐν τῇ ἀρχαιότητι.

Πλησίον τῶν τάφων τούτων φαίνονται πολλὰ ἵχνη τοίχων ὑπὸ τὸ ἔδαφος. Οὗτοι εἶνε τοῖχοι ὀλίγον παχεῖς, κατεσκευασμένοι ἐκ χαλίκων καὶ σκληρᾶς ἀμμοκονίας, εἶνε πλησίον ἀλλήλων καὶ φαίνονται διατεταγμένοι ἄνευ τινὸς σχεδίου ἀνήκονσι δὲ ἀναμφιβόλως εἰς ἀρχαίαν οἰκίαν. Οἱ χωρικοί, σκάπτοντες εἰς τοῦτο τὸ μέρος, εὗρισκουν ἐνίοτε χρυσᾷ κοσμήματα. Ἐν ταῦθα εὗρέθη καὶ ἓν πεμάχιον ἀγαλματίου μαρμαρίνου, μετρίας τέχνης. Πάντα ταῦτα εὗρί-

σκονται κεχωσμένα εἰς βάθος δύο μέτρων.

Πρὸς δυσμὰς εὗρισκονται λείψανα ὑπογείου ὕδραγωγείου, τὸ ὁποῖον εἶνε ὀρεγτὸς θολωτὸς, ἔχων πλάτος 3 μέτρων, ὃ δὲ θόλος εἶνε ἐντέχνως κατεσκευασμένος μετὰ μεγάλων πορίνων λίθων, ἐξεργασμένων σφηνοειδῶς καὶ συνηρμοσμένων ἄνευ ἀμμοκονίας.

Περὶ τούτου ὑπάρχει καὶ παράδοσις παρὰ τοῖς χωρικοῖς, κατ' ἣν ὁ ὑπόγειος οὗτος θόλος ἦτο διπλοῦς καὶ ἄγει εἰς Βέρροϊαν καὶ ὅτι βασιλισσά τις κάποτε εἶχε παλάτια ἐν Παλατίτσει, ἥτις κατεσκεύασε διπλὴν ὑπόγειον ὁδὸν, ἄγουσαν εἰς Βέρροϊαν, διὰ τῆς μιᾶς τῶν ὁποίων μετέβαινεν ἐκεῖ καὶ διὰ τῆς ἄλλης ἐπέστρεφεν. Ἡ περίστασις αὕτη συνετέλεσε νὰ βεβαιώσῃ τὴν παράδοσιν ταύτην, ὅτι δηλαδὴ τὸ ὕδραγω-

γεῖον διευθύνεται τῇ ὄντι ἐκ τοῦ Ν. Α. πρὸς τὸ Β. Α. μέρος.

Περὶ τὰ δύο χιλιόμετρα πρὸς Ν. τοῦ προηγουμένου κεῖται τὸ χωρίον Κοῦτλες. Μεταξὺ τῶν δύο χωρίων, ἐν τῇ διόδῳ ποταμίου, ὑπάρχει εἰς βάθος 2 ἢ 3 ποδῶν μία ἀληθὴς κοίτη ἀγγείων ἐκ κεράμου, ἔχουσα ἀρκετὴν ἔκτασιν. Μερικὰ ἐκ τῶν ἀποσπασμάτων τούτων ἦσαν κεκοσμημένα διὰ ραβδώσεων, ἐντέχνως κεχαραγμένων, ὡς συνήθως παρατηρεῖται εἰς ἀρχαῖα πήλινα ἀγγεῖα. Τὸ χωρίον τοῦτο, μόλις ἀριθμοῦν 10 — 12 οἰκίας, ἔχει ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ αὐτοῦ πολλοὺς λίθους ἐξεργασμένους μετ' ἐνὸς κιονοκράνου Δωρικοῦ κίονος, ὁμοίου πρὸς τὰ μεγαλύτερα κιονόκρανα τῆς Παλατίτης.

Φαίνεται ὅτι οὗτοι οἱ λίθοι τὰ κιονόκρανα ταῦτα καὶ τὰ ἀποθραύσματα τῶν κίωνων προέρχονται ἐξ ἀρχαίου τινὸς ναοῦ, ἁδῆλον ὅμως εἰς ποῖον μέρος οὗτος ἔκειτο. Ἐπειτα ὅμως ἐγνώσθη, ὅτι ὅλα αὐτὰ τὰ λείψανα ἐξήχθησαν ἐκ τινος παλαιᾶς ἐκκλησίας τῆς Ἀγίας Τριάδος, ἥτις κεῖται ἐπὶ τινος ὑψηλῆς θέσεως, εἰς τὰς ὑπορείας τῶν Περικῶν ὀρέων, μεταξὺ τῶν χωρίων Κοῦτλες καὶ Παλατίτις.

Ἐκ τοῦ πλήθους λοιπὸν τῶν ἀποσπασμάτων τοῦτων εὐκόλῳ εἶναι νὰ ἐννόησῃ τις, ὅτι ἐν ταῦθα ἔκειτο ἀρχαῖος ναὸς.

Εἰς τὰ ἐρείπια ταῦτα εὐρίσκονται δύο μεγάλοι κορμοὶ ὀρθοὶ Δωρικῶν κίονων, οἵτινες ἴσως ἐχρησιμοποιήθησαν ὡς ὑποστυλώματα τῶν ἀψίδων τοῦ προαυλίου. Φαίνεται ὅμως καλῶς, ὅτι οὗτοι δὲν μετεκινήθησαν ποτὲ, καθότι αἱ ραβδώσεις εἶναι συνηρολογημέναι μετὰ μεγίστης ἀκριβείας.

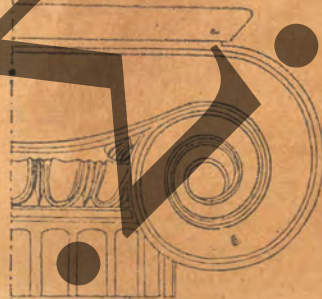
Ἡ ἐκκλησία τῆς Ἀγίας Τριάδος εἶναι πολὺ παλαιά, αἱ δὲ ζωγραφίαι τῶν τοίχων, καθὼς ἀνέφερε μία ἐπιγραφή, ἀνεκαίνισθησαν κατὰ τὸ 1495. Σήμερον δὲ τίποτε ἄλλο δὲν ὑπολείπεται ἐξ αὐτῆς, εἰμὴ λείψανα τοῦ νάρθηκος. Ὁ ἐξωτερικὸς τοίχος τῆς ἐκκλησίας κατέ-

σας ἀναμφιβόλως εἰς μίαν δευτέραν σειρὰν ὑπὸ τὴν πρώτην. Τὰ δύο ἡμικιονόκρανα, συνδεδεμένα πρὸς τὸ μέσον τῆς στηλίδος, εἶνε παράλληλα καὶ σχηματίζουν ἐν ὅλῳ μετὰ τοῦ κύβου τῆς παραστάδος, ἥτις ἐνώνει αὐτά. Φαίνεται δὲ ὅτι ὁ ἔχειτος τῶν κοσμημάτων ἦτο βαθέως ἐγκεχαραγμένος κατ' εὐθείαν σχεδὸν γραμμὴν κατὰ τὴν συνήθειαν τῶν ἀρχιτεκτόνων τῆς Μακεδονικῆς καὶ Ρωμαϊκῆς ἐποχῆς. 4) "Ἐν ἀπόσπασμα χονδροῦ κίονος Δωρικοῦ ρυθμοῦ, προσκεκολλημένον εἰς ἓνα παραστάτην, ἐν λείψανον ἀγκῶνος μετὰ τῶν σιαγόνων καὶ ἐν τεμάχιον τῆς ζωφόρου μετ' ἐνὸς τριγλύφου καὶ ἄλλα τινά.

Ἐκ πάντων δὲ τούτων ἐξάγεται, ὅτι ὁ ναὸς εἶχεν οἰκοδομηθῆ ἐκ πορίνου λίθου, ἐπιχειρι-

Ἵωνικός ρυθμός Παλατίτης

Ἵωνικός ρυθμός Παλατίτης

πεσεν εἰς ἐρείπια, φαίνεται ὅμως ἀκόμη, ὅτι στηρίζεται ἐπὶ βάθρου βαθμίδων κλίμακος, ὅπερ ἔχει μῆκος μὲν 16 μέτρων, πλάτος δὲ 9 καὶ ὡς ἐκ τούτου φαίνεται ἀρχαῖον ἔργον, εἰς ἓν μέρος τοῦ ὁποίου διακρίνονται ἱγὴν λιθοστοῖα τοῦ. Πᾶν δὲ τὸ ὑπολειφθὲν τοῦ τοίχου κατασκευάσθη ἐξ ἀποσπασμάτων τῆς ἀρχιτεκτονικῆς, ἐκ τεμαχίων τετραοσμήνων κίονων καὶ ἐκ μεγάλων πορίνων λίθων, πολλοὶ τῶν ὁποίων φέρουσιν ὡς χάσμα ἐπίδεσμον.

Ὑπάρχουσι δὲ καὶ μέρη χαμηλοῦ τοίχου, σχηματίζοντος περὶ τὴν ἐκκλησίαν τετραγώνον σχεδὸν περίβολον, μήκους 22 μ. καὶ πλάτους 26 μ. καὶ κατασκευασθέντος ἐκ τοῦ αὐτοῦ ὕλικου.

Ὁ περίβολος οὗτος εἶναι πλήρης λειψάνων, ἐρριμμένων σωρηδόν, τὰ κυριώτερα δὲ αὐτῶν εἶναι τὰ ἑξῆς.

1) Εἴκοσι περίπου τεμάχια Δωρικῶν κίονων
2) μικρὸς τοίχος κατασκευασθεὶς ἐξ ἀποδοσιῶν διπλῶν Ἵωνικῶν ἡμικίονων, ὁμοίων πρὸς τὸ ἐν Παλατίτῃ εὐρεθὲν ἀπόσπασμα· 3) περὶ 12 ἀποσπάσματα ὁμοία, ἀλλὰ μικροτέρας διαστάσεως, τῶν ὁποίων οἱ ἡμικίονες ἔχουσιν ἄλλοτε μὲν 9, ἄλλοτε δὲ 12 ραβδώσεις, ἀνηκού-

σμένου διὰ μαρμαροκονίας κεχρωματισμένης, ἦτο Δωρικοῦ ρυθμοῦ καὶ εἶχε κίονας τριῶν διαφόρων διαστάσεων. Εἶναι μὲν ἀληθές, ὅτι εὐρέθησαν μόνον δύο εἶδη κιονοκράνων τοῦ ρυθμοῦ τούτου, τὰ μεγαλύτερα ὅμως εἶχον πλάτος 0,77 μ., ἐνῷ ἡ διάμετρος τινῶν περιζωμάτων τῶν κίονων εἶνε 0,79 μ. Ἐπειδὴ δὲ τὸ κιονόκρανον πρέπει νὰ ὑπερβαίνει τὴν χονδροτέραν διάμετρον τοῦ κίονος, ἐντεῦθεν ἔπεται ὅτι τὰ περιζώματα ταῦτα ἀνήκουσιν εἰς κίονας τρίτου μεγέθους, τὸ ὁποῖον ἀσφαλῶς θὰ ἦτο τὸ μεγαλύτερον τοῦ ναοῦ.

Οἱ κατακρημνισμένοι τοῖχοι τῆς παλαιᾶς ἐκκλησίας τῆς Ἀγίας Τριάδος, φαίνεται ὅτι εἶχον ἀνεγερθῆ ἀκριβῶς εἰς τὴν θέσιν τοῦ σηκοῦ ἢ ἐνὸς μέρους αὐτοῦ, τοῦ ὁποίου τὸ ἔδαφος εἶχεν ἀνυψωθῆ ὀλίγον.

Ὁ νάρθηξ κεῖται ἐκεῖ ἔνθα ἔκειτο ἡ ἀρχαία ἐσωτερικὴ κιονοστοιχία καὶ στηρίζεται ἀκόμη ἐπὶ δύο ἐκ τῶν κίονων του. Ἡ θέσις τῶν δύο τοιχῶν κίονων, κειμένων ἀπέναντι ἀλλήλων, ἐν ἀποστάσει τριῶν μέτρων, δὲν δύναται ἄλλως νὰ ἐξηγηθῇ. Οἱ κίονες τοῦ διαμέσου ρυθμοῦ ἔπρεπεν, ὅπως πάντοτε, νὰ τεθῶσιν εἰς χρῆσιν ἐν τῷ

προνάφ, οί δὲ τοῦ μεγάλου ρυθμοῦ ἀπετέλουν τὸ περιστύλιον, τοῦ ὁποίου πᾶν ἵχνος διεσκορπίσθη. Ἐπειδὴ δὲ ἡ ἐσωτερικὴ κιονοστοιχία ἦτο Δωρικὴ, εἶνε ἀνάγκη νὰ θέσῃ τις ἐκτὸς τοῦ ναοῦ τοῦς παραστάτας τῶν διπλῶν ἡμικιόνων, τῶν ὁποίων πολλὰ λείψανα ὑπολείπονται.

Ὁ ναὸς οὕτως καὶ τὸ σύνολον τῶν οἰκοδομημάτων θεβαίως ἀνάγονται εἰς μίαν καλὴν ἐποχὴν, εἰς ἓνα αἰῶνα, κατὰ τὸν ὁποῖον πᾶσαι αἱ παραδόσεις, πᾶσαι αἱ μέθοδοι τῆς τέχνης εἶναι γνωσταὶ καὶ ἐξηρσημέναι, κατὰ τὸν ὁποῖον ἔμπειροι ἀρχιτέκτονες ἔχουσιν ἐργάτας ἱκανοὺς καὶ ἐξηρσημένους ἐν τῇ τέχνῃ.

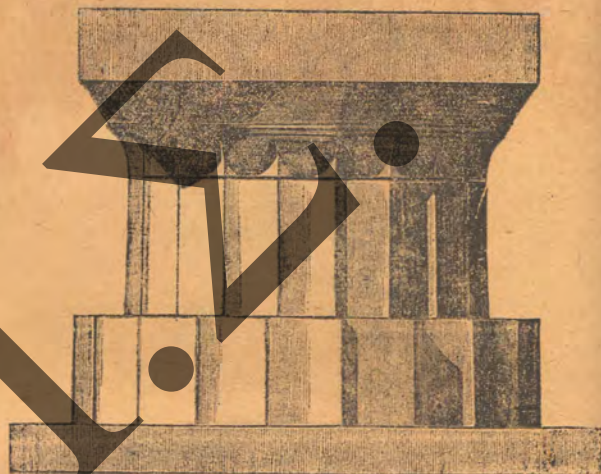
Πλησίον τοῦ χωρίου Μάραμπες, ὀλίγον κατωτέρω τοῦ προηγουμένου χωρίου Κούτλες, εὐ-

δείξεις τὰς παρεχομένας ὑπὸ τῶν ἐρειπίων. Ταῦτα δὲ εἶνε κοινὰ νομίσματα τῶν βασιλέων τῆς Μακεδονίας, τῶν Ρωμαίων αὐτοκρατόρων ἢ Ρωμαϊκῶν ἀποικιῶν καὶ τῶν πρώτων αὐτοκρατόρων τοῦ Βυζαντίου. Ἐξ ὅλων ταύτων ἐξάγεται πλέον, ὅτι ἐνταῦθα ὑπῆρξε μία πόλις Μακεδονικῆς καταγωγῆς, ἐπαυξηθεῖσα καὶ κοσμηθεῖσα ὑπὸ τῶν Ρωμαίων καὶ ὑφισταμένη μέχρι τῆς Βυζαντινῆς ἐποχῆς.

Ἐπὶ τῶν τοίχων τῆς κατερειπωμένης Βυζαντινῆς ἐκκλησίας τῆς Ἁγίας Τριάδος καὶ εἰς τὰ πέριξ αὐτῆς ὁ Heuzey ἀνεκάλυψε κατὰ τὸ 1855 σπουδαιότατα ἐρεῖπια ἑλληνικῆς ἀρχιτε-

Ἰωνικός ρυθμός

Δωρικὸς ρυθμὸς Παλατίτσας

ρίσκονται καὶ ἄλλα ἐρεῖπια τῆς ἀρχαίας πόλεως Βάλλας· εἶνε δὲ ταῦτα τὰ ἑξῆς.

Εἰς μέγαν ὄμβρον, (τούμπα), ἀνεσκαμμένος ἐν τῷ μέσῳ. Ἡ πέριξ πεδιάς περιβάλλεται ἀπὸ πολλοὺς μακροὺς γηλόφους διαφόρου σχήματος καὶ μεγέθους. Οἱ κάτοικοι ταχυρίζονται ἐκ παραδόσεως, ὅτι εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο ἐγένετο κάποτε μεγάλη μάχη καὶ ὅτι ὅλοι αὐτοὶ οἱ λοφίσκοι εἶναι τάφοι.

Ἀλλ' ἀνασκαπτομένης τῆς γῆς εὐρίσκονται θεμέλια τοίχων, κατασκευασθέντων διὰ μικρῶν λίθων καὶ ἀμμοκονίας, ὁμοίων μὲ τοὺς εὐρεθέντας εἰς τὰς ὄχθας τοῦ χειμάρρου Παλατιτίων. Ταῦτα εἶνε ἵχνη μιᾶς πόλεως, ἡ ὁποία κατὰ τὸν μεσαῖον αἰῶνα ἢ πρὸ αὐτοῦ, κατεῖχε τὴν μεταθὺ τῶν χωρίων Μάραμπες καὶ Παλατιτίων κειμένην θέσιν. Ἡ πόλις ὅμως αὕτη ἀντικατέστησε μίαν ἀρχαιοτέραν πόλιν. Κατ' ἀτυχίαν δὲ, μεταξὺ τοσούτων ἐρειπίων οὐδεμία ἐπιγραφὴ εὐρέθη εἰς τοῦτο τὸ μέρος.

Τὰ ἄφθονα νομίσματα, τὰ ὁποία εὐρίσκουν οἱ χωρικοὶ εἰς τοὺς ἀγρούς, ἐπιβεβαιοῦν τὰς ἐν-

κτονικῆς, προερχόμενα ἐκ μεγάλου πινὸς οἰκοδομήματος καὶ χρῆζοντα συντονωτέρας μελέτης ἐκ τοῦ πλησίον δι' ἀνασκαφῶν, εἰς τὰ ὁποῖα παρετήρησε μεγάλα ἀποσπάσματα Δωρικοῦ ρυθμοῦ καὶ πολλὰ τοιαῦτα μεγάλου καὶ μικροῦ Ἰωνικοῦ καὶ ἐκ τούτου ἐσχημάτισε τὴν πεποίθησιν ὅτι ἀρχαῖα οἰκοδομήματα κρύπτονται ὑπὸ τὸ ἔδαφος τῆς γῆς.

Αἱ ἀνασκαφαὶ ἐγένοντο κατὰ τὸ 1861 ὑπὸ 15 ναυτῶν τοῦ πολεμικοῦ πλοίου καὶ ὑπὸ 40 ἐργατῶν τῶν πέριξ χωρίων, οἵτινες εἰργάσθησαν ἐπὶ 40 ἡμέρας εἰς τὴν περιοχὴν τῆς Ἁγίας Τριάδος ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ Heuzey καὶ τοῦ ἀρχιτέκτονος Daumet καὶ ἐκ τῶν ἀνασκαφῶν ἀπεδείχθη ὅτι εἰς τὸ μέρος τοῦτο ὑπῆρχεν οἰκοδομὴ ἀρχαίας ἑλληνικῆς τέχνης, οἱ τοῖχοι τῆς ὁποίας ἐσχημάτιζον ἐν μέγα ὀρθογώνιον παραλληλόγραμμον, ἔχον μῆκος μὲν 110 μέτρων, πλάτος δὲ 78.

Τὰ συστατικὰ μέρη τοῦ οἰκοδομήματος ἐν ἐκτάσει περιγράφει ὁ Heuzey καὶ ἐπουνάπτει

σχετικὸν σχεδιαγράφημα, τὸ ὁποῖον δημοσιεύομεν καὶ ἡμεῖς.

Τὰ ερεῖπια τοῦ ἀνωτέρω οἰκοδομήματος ἀρχιτεκτονικῶς καὶ μὲ ἐπιστημονικὴν ἀκρίβειαν ἐξετασθέντα, δεκνύουν ὅτι ἀνήκουν μᾶλλον εἰς ἔν βασιλικὸν πρυτανεῖον. Τὰ ἀποτελέσματα τῶν ἀνασκαφῶν ἔφερον εἰς φῶς καὶ ἔν περιεργὸν ὑπόγειον θολωτὸν οἰκοδόμημα, τετράγωνον, ἔχον μήκος μὲν 4,80 μ., πλάτος δὲ 3.85 μ. Ὁ ὑπόγειος αὐτὸς τάφος εἶνε κατεσκευασμένος ἀπὸ μεγάλους πορῶδεις λίθους καὶ διαιρεῖται κατὰ μήκος εἰς δύο τμήματα θολωτά, κατεσκευασμένα ἄνευ ἀμμοκονίας.

Τὸ πρῶτον οἶκημα τοῦ τάφου, ἔχον βάθος 1,45 μ., εἶνε ὁ ἀντιθάλαμος τῆς ὑπογείου κρύπτης. Τὸ ἔδαφος εἶνε ὀλίγον χαμηλότερον τοῦ κατωφλίου τῆς εἰσόδου καὶ περιβεβλημένον μὲ ἐρυθρὰν ἀμμοκονίαν. Τὰ μεσότοιχα καὶ ὁ θόλος ἦσαν ὡσαύτως ἐπικεχρισμένα διὰ μαρμαροκονίας. Ἐν τῷ μέσῳ τοῦ οἴκηματος τούτου εὐρίσκεται ἡ εἴσοδος τοῦ ἀληθοῦς νεκρικοῦ θαλάμου.

Μετὰ ταῦτα εἰσέρχεται τις εἰς τὸν νεκρικὸν θάλαμον, ἔχοντα βάθος μὲν 3.10 μ., πλάτος δὲ 2.55 μ., μέχρι τῆς κορυφῆς τοῦ θόλου. Τὸ ἔδαφος αὐτοῦ καλύπτεται δι' ἐπιχρίσματος μαρμαροκονίας ζωηροῦ χρώματος. Οἱ τοῖχοι ἦσαν περιβεβλημένοι μὲ ἐρυθρὰν μαρμαροκονίαν, τῆς ὁποίας ὑπάρχουσιν ἔτι εὐρεῖαι ἐπιφάνειαι. Ὁ θόλος, ὡς καὶ τὸ περὶ τὴν θύραν ἔδαφος, ἦσαν ἐπικεχρισμένα διὰ λευκῆς μαρμαροκονίας.

Μετὰ τὸν θάλαμον τοῦτον ἀνεκαλύφθησαν δύο ἄλλα θυροφύλλα, ἀνήκοντα εἰς μίαν δευτέραν θύραν μαρμαρίνου.

Ἐπίσης εὐρέθησαν καχασμένοι δύο ἄλλαι μαρμαρίναι πλάκες, αἵτινες ἦσαν αἱ γεγλυμμέναι προσόψεις δύο μεγαλοπροσῶπων νεκρικῶν κλινῶν, αἱ βάσεις τῶν ὁποίων κατὰ μέγα μέρος εἶχον καταστραφεῖ.

Εἰς κάτοικος τοῦ χωρίου Κοῦτλες, Μανωλόπουλος ὀνόματι, γεωργός, ἐνῷ ἐκαλλιεργεῖ τὸν ἀγρὸν του, εὗρεν ἐπιγραφὴν μετ' ἀναγλύφου, παριστῶντος τὸν κιθαρωδὸν Ἀπόλλωνα καὶ τὴν Ἀρτεμιν. Ἡ ἐπιγραφὴ αὕτη εἶνε ἡ ἑξῆς:

ΦΙΛΙΠΠΟΣ ΑΠΟΛΛΩΝΙΟΥ
ΑΠΟΛΛΩΝΙ ΛΥΚΙΩΝΟΣ

Ὁ ἀγαθὸς χωρικός μᾶς ἔδειξε τὴν ἐπιγραφὴν ταύτην, φυλασσομένην ἐντὸς τῆς ἀποθή-

κης του, τῇ συστάσει μᾶς δὲ τὴν ἐδήλωσεν ἀρμοδίως καὶ ἔκτοτε μετεφέρθη ὅπου δεῖ.

Ἡ μία δὲ καὶ μόνη ἐπιγραφὴ, ἣτις εἶχεν εὐρεθῇ καθ' ὅλας τὰς ἀρχαιολογικὰς ἐρεῦνας εἰς ὅλην τὴν περιφέρειαν τῶν τριῶν χωρίων καὶ ἣτις ἐχρησίμευσεν ὡς βαθμὶς τῆς ἐξωτερικῆς θύρας τῆς ἐκκλησίας τοῦ χωρίου Κοῦτλες, εὐρέθη παρ' ἡμῶν εἰς τὴν ἀποθήκην τοῦ ιδιοκτήτου τῶν χωρίων Παπαγεωργίου, εἶνε δὲ κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον δυσανάγνωστος ἐπὶ στήλης Ρωμαϊκῆς, ὡς ἐμφαίνεται εἰς τὸ κάτωθι σχεδιάγραμμα.

Τὰ κυριώτερα τῶν ἐκ τῶν ερεπίων τῆς Βάλλας ἀπαχθέντων ἀρχαιολογικῶν κειμηλίων ὑπὸ τοῦ Heuzey κατὰ τὴν ἀναγραφὴν τοῦ ἰδίου, εἶνε τ' ἀκόλουθα:

- 1) Διπλοῦν κιονόκρανον καὶ διπλοῦν βάθρον μεγάλου Ἰωνικοῦ ρυθμοῦ ἐκ Παλατίτισης.
- 2) Ἀπόσπασμα ἄλλου Ἰωνικοῦ κιονοκράνου μικροῦ, Ἰωνικοῦ ρυθμοῦ ἐκ Παλατίτισης.
- 3) Τρία ἀποσπάσματα κιονοκράνου μικροῦ Ἰωνικοῦ ρυθμοῦ, τῆς Παλατίτισης.
- 4) Ἀπόσπασμα κιονοκράνου καὶ τεμάχιον κίονος μεγάλου Δωρικοῦ ρυθμοῦ τῆς Παλατίτισης.
- 5) Ἀγκῶν κιονοκράνου Κορινθιακοῦ ρυθμοῦ ἐκ Παλατίτισης.
- 6) Διάφορα ἀποσπάσματα τοῦ οἰκοδομήματος τῆς Παλατίτισης.
- 7) Ἀποσπάσματα τριῶν ἀναγλύφων γυνή

